ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ԹԻՖԼԻՍ, 25 ՅՈՒՆՎԻՍ 1882 Թ.

ԴՈԿՏՈՐ ՎԱՀԱՆ ՏԵՐ-ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

(Ծն. 1 հուլիսի 1850 թ. — մահ. 25 հունիսի 1882 թ.)

I

Ցավալի լուրը տարածվեց ամբողջ քաղաքում։ Ամենքը ապշած էին։ Ոչ ոք չէր հավատում։ Ամենքը կարծում էին, թե սխալ է տեղի ունեցել։ Ամենքը հույս ունեին, որ մահվան լուրը ստություն է։ Բայց ցավոք, լուրը ճիշտ էր։ Վահան Տեր-Հովհաննիսյանը մահացել էր։

Ինչպե՞ս հավատալ։ Ինչպե՞ս հաշտվել այդ մտքի հետ։ Ինչպե՞ս հավատալ, որ այլևս չի լինելու այն մարդը, որ ամենքի համար սիրելի էր, ամենքի համար հարազատ էր, ամենքի համար թանկագին էր։ Ինչպե՞ս հավատալ, որ այլևս չի լինելու այն մարդը, որ ամենքի սրտերում տիրապետող տեղ էր բռնել։ Ինչպե՞ս հավատալ, որ այլևս չի լինելու այն մարդը, որ ամենքի հոգիների մեջ ներշնչել էր ամենամեծ հարգանքը դեպի ինքը։

ՆՈՐԱՎԱՆ-ԶԱՄ

Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

(Վերջը։ Տե՛ս «Մշակույթի ձայն» 3 հունվարի)

Ա

Ամառ էր։ Ծանր, տոթալից ամառ։ Ամիսներ էին անցել, ինչ Նորավանի վրա ոչ մի կաթիլ անձրև չէր կաթել։ Ամեն առավոտ արևը ծագում էր կարմրավուն, ինչպես արյունոտ մի աչք, և ամեն երեկո մայր էր մտնում նույն կերպ։ Ամեն օր նույն տաք, ծանր, անտանելի օդը, նույն անտանելի շոգը, նույն անտանելի փոշին։

Ամառվա այդ օրերին Նորավանի ամբողջ կյանքը կենտրոնացած էր ջրի շուրջը։ Ջուրը դարձել էր ոսկի, ջուրը դարձել էր կյանք։ Ամեն առավոտ, ամեն երեկո, ամեն ժամ, ամեն րոպե գյուղի կանայք, աղջիկները, տղաները, ծերերը, ամբողջ գյուղը հավաքվում էր աղբյուրի մոտ։ Ամեն մարդ ուզում էր առաջ ջուր խմել, ամեն մարդ ուզում էր առաջ ջուր տանել։ Ամեն մարդ ուզում էր առաջ ջուր ստանալ։ Ամեն մարդ ուզում էր առաջ ջուր տանել իր տունը, իր ընտանիքը, իր երեխաները, իր անասունները, իր այգին, իր արտերը։

Ամեն առավոտ, ամեն երեկո, ամեն ժամ, ամեն րոպե աղբյուրի մոտ հավաքվում էր գյուղի ամբողջ բնակչությունը։

ԱՆԴԱՍ

(Թղթակցություն «Մեր գյուղ» թերթի խմբագրության)

Մեր գյուղի ընդհանուր ժողովը, որ տեղի ունեցավ անցյալ կիրակի, լի էր ուշագրավ դեպքերով։ Ժողովի նախագահ ընտրվեց Հակոբ Մելքոնյանը, իսկ քարտուղար՝ Սիրանուշ Ասատրյանը։

Ժողովի օրակարգում դրված էր միայն մեկ հարց՝ գյուղի ոռոգման ջրանցքի վերանորոգման հարցը։ Ջրանցքը, որ ձգվում է գյուղից դուրս գտնվող լեռնային աղբյուրներից, ավելի քան տասը տարի չի մաքրվել, և ամռանը գյուղացիները մեծ դժվարությամբ են ստանում իրենց հողերի համար անհրաժեշտ ջուրը։

Նախագահը հրավիրեց ներկաներին հայտնել իրենց կարծիքները։ Առաջինը խոսքը վերցրեց ծերունի Գրիգոր Ավետիսյանը, որը նշեց, որ ջրանցքի վերանորոգման համար անհրաժեշտ է ոչ միայն աշխատանքային ուժ, այլև նյութական միջոցներ։ Նա առաջարկեց, որ յուրաքանչյուր տնտեսություն տրամադրի որոշակի գումար կամ նյութեր՝ ցեմենտ, աղյուս, փայտանյութ։

Ապա խոսքը վերցրեց գյուղի ագրոնոմ Արամ Գևորգյանը, որը ներկայացրեց ջրանցքի նախագծային փաստաթղթերը։ Նա ասաց, որ ընդհանուր երկարությունը 1876 մետր է, և որ անհրաժեշտ է կառուցել նաև երեք փոքր կամուրջ՝ հետիոտների համար։ Նա նշեց նաև, որ ջրանցքի ստորին հատվածում անհրաժեշտ է ամրացնել ափերը, որպեսզի ջուրը չքայքայի հողը։

Ելույթ ունեցավ նաև կին գյուղացիների ներկայացուցիչ Մարիամ Հակոբյանը, որը հորդորեց կանանց ևս ակտիվորեն մասնակցել աշխատանքներին, քանի որ շատ տղամարդիկ ամռանը աշխատանքի են մեկնում քաղաք։

Ժողովը որոշեց ստեղծել հինգ հոգուց բաղկացած հանձնաժողով, որը կղեկավարի աշխատանքները։ Հանձնաժողովի նախագահ ընտրվեց Հակոբ Մելքոնյանը, իսկ անդամներ՝ Գրիգոր Ավետիսյանը, Արամ Գևորգյանը, Սիրանուշ Ասատրյանը և Մարիամ Հակոբյանը։

Որոշվեց աշխատանքները սկսել մայիսի 1-ից և ավարտել մինչև հունիսի 20-ը։ Ամեն տնտեսություն պարտավորվեց մեկ օրվա աշխատանք տրամադրել կամ դրա փոխարեն վճարել որոշակի գումար։ Ժողովը տևեց մոտ երեք ժամ։

ԳՈՎԱԶԴԱՎՈՐ

Ամառային արշավախմբի ղեկավար Արտեմ Գրիգորյանը հրավիրել էր ուսանողների հանդիպում։ Ժամը տասնհինգին ամբիոնի մոտ հավաքվել էին շուրջ քառասուն հոգի։ Ոմանք նստել էին աթոռների վրա, ոմանք՝ սեղանների եզրերին, մի քանիսը կանգնած էին պատի մոտ։ Սենյակում տիրում էր աշխույժ խառնաշփոթություն։

Արտեմ Գրիգորյանը ժամացույցին նայեց, ապա բարձրացրեց ձեռքը։ Աստիճանաբար աղմուկը մարեց։

— Ընկերներ, — սկսեց նա, — մեկնարկը տրված է։ Մեզ հետ կաշխատեն նաև տեղի դպրոցի աշակերտները։ Նրանք մեզ կօգնեն հնագիտական փորձերի ժամանակ։

Նա ներկայացրեց ուսանողներին։ Ամեն մեկը կանգնում էր, ասում իր անունը, մասնագիտությունը և կուրսը։ Ներկաների մեծ մասը պատմության ֆակուլտետի ուսանողներ էին, մի քանիսը՝ ճարտարապետության և քիմիայի։

Ապա խոսքը վերցրեց ավագ գիտաշխատող Նելլի Ավետիսյանը։ Նա ասաց, որ հետազոտությունները կկատարվեն հին ամրոցի տարածքում, որտեղ մինչ այդ երբեք լուրջ պեղումներ չեն եղել։

— Մենք չենք փնտրում գանձեր, — ասաց նա։ — Մեր նպատակն է հասկանալ, թե ինչպես էր ապրում այդ ամրոցի բնակչությունը, ինչ կերպ էին նրանք կառուցում իրենց տները, ինչ գործիքներ էին օգտագործում։

Նա նշեց, որ յուրաքանչյուր գտածո պետք է ճշտորեն գրանցվի՝ նշելով գտնվելու վայրը, խորությունը և հանգամանքները։ Ոչ մի առարկա չպետք է տեղից տեղ տեղափոխվի առանց գրանցման։

Ապա ելույթ ունեցավ ուսանողական խորհրդի նախագահ Դավիթ Մարտիրոսյանը։ Նա հայտնեց, որ ուսանողները կազմակերպել են հերթապահություն, և որ ամեն օր ճամբարում կմնան առնվազն երեք հոգի։ Նա կոչ արեց բոլորին պահպանել կարգապահություն և հարգել տեղի բնակիչների սովորությունները։

Հանդիպումից հետո ուսանողները սկսեցին բաժանվել խմբերի։ Ոմանք պետք է գնային ճամբարի տնտեսական մասը կազմակերպելու, ուրիշներ՝ հետազոտական հրապարակին մոտ գտնվող վրանները տեղադրելու։ Մինչև երեկո ամբողջ ճամբարը պետք է պատրաստ լիներ ընդունելու առաջին հերթի բնակիչներին։

Ամառային արշավախումբը տևելու էր երկու ամիս։ Այդ ընթացքում ուսանողները պետք է ոչ միայն աշխատեին, այլև ապրեին միասին, սովորեին միմյանց հետ համերաշխ լինել և հարգել տարբեր կարծիքները։ Շատերի համար դա առաջին լուրջ փորձն էր՝ դուրս գալ տնից և ինքնուրույն կազմակերպել իրենց կյանքը։

Երեկոյան, երբ ճամբարի կրակի շուրջ հավաքվեցին բոլորը, Արտեմ Գրիգորյանը ասաց, որ առաջին օրը միշտ ամենադժվարն է։ Հետո ամեն ինչ կդառնա ավելի հեշտ։ Ուսանողները ծիծաղեցին և սկսեցին երգել։ Ամառը սկսվել էր։

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ամառային արշավախմբի ղեկավար Արտեմ Գրիգորյանը հրավիրել էր ուսանողների հանդիպում։ Ժամը տասնհինգին ամբիոնի մոտ հավաքվել էին շուրջ քառասուն հոգի։ Ոմանք նստել էին աթոռների վրա, ոմանք՝ սեղանների եզրերին, մի քանիսը կանգնած էին պատի մոտ։ Սենյակում տիրում էր աշխույժ խառնաշփոթություն։

Արտեմ Գրիգորյանը ժամացույցին նայեց, ապա բարձրացրեց ձեռքը։ Աստիճանաբար աղմուկը մարեց։

— Ընկերներ, — սկսեց նա, — մեկնարկը տրված է։ Մեզ հետ կաշխատեն նաև տեղի դպրոցի աշակերտները։ Նրանք մեզ կօգնեն հնագիտական փորձերի ժամանակ։

Նա ներկայացրեց ուսանողներին։ Ամեն մեկը կանգնում էր, ասում իր անունը, մասնագիտությունը և կուրսը։ Ներկաների մեծ մասը պատմության ֆակուլտետի ուսանողներ էին, մի քանիսը՝ ճարտարապետության և քիմիայի։

Ապա խոսքը վերցրեց ավագ գիտաշխատող Նելլի Ավետիսյանը։ Նա ասաց, որ հետազոտությունները կկատարվեն հին ամրոցի տարածքում, որտեղ մինչ այդ երբեք լուրջ պեղումներ չեն եղել։

— Մենք չենք փնտրում գանձեր, — ասաց նա։ — Մեր նպատակն է հասկանալ, թե ինչպես էր ապրում այդ ամրոցի բնակչությունը, ինչ կերպ էին նրանք կառուցում իրենց տները, ինչ գործիքներ էին օգտագործում։

Նա նշեց, որ յուրաքանչյուր գտածո պետք է ճշտորեն գրանցվի՝ նշելով գտնվելու վայրը, խորությունը և հանգամանքները։ Ոչ մի առարկա չպետք է տեղից տեղ տեղափոխվի առանց գրանցման։

Ապա ելույթ ունեցավ ուսանողական խորհրդի նախագահ Դավիթ Մարտիրոսյանը։ Նա հայտնեց, որ ուսանողները կազմակերպել են հերթապահություն, և որ ամեն օր ճամբարում կմնան առնվազն երեք հոգի։ Նա կոչ արեց բոլորին պահպանել կարգապահություն և հարգել տեղի բնակիչների սովորությունները։

Հանդիպումից հետո ուսանողները սկսեցին բաժանվել խմբերի։ Ոմանք պետք է գնային ճամբարի տնտեսական մասը կազմակերպելու, ուրիշներ՝ հետազոտական հրապարակին մոտ գտնվող վրանները տեղադրելու։ Մինչև երեկո ամբողջ ճամբարը պետք է պատրաստ լիներ ընդունելու առաջին հերթի բնակիչներին։

Ամառային արշավախումբը տևելու էր երկու ամիս։ Այդ ընթացքում ուսանողները պետք է ոչ միայն աշխատեին, այլև ապրեին միասին, սովորեին միմյանց հետ համերաշխ լինել և հարգել տարբեր կարծիքները։ Շատերի համար դա առաջին լուրջ փորձն էր՝ դուրս գալ տնից և ինքնուրույն կազմակերպել իրենց կյանքը։

Երեկոյան, երբ ճամբարի կրակի շուրջ հավաքվեցին բոլորը, Արտեմ Գրիգորյանը ասաց, որ առաջին օրը միշտ ամենադժվարն է։ Հետո ամեն ինչ կդառնա ավելի հեշտ։ Ուսանողները ծիծաղեցին և սկսեցին երգել։ Ամառը սկսվել էր։

ԳՈՎԱԶԴԱՎՈՐ

Ամառային արշավախմբի ղեկավար Արտեմ Գրիգորյանը հրավիրել էր ուսանողների հանդիպում։ Ժամը տասնհինգին ամբիոնի մոտ հավաքվել էին շուրջ քառասուն հոգի։ Ոմանք նստել էին աթոռների վրա, ոմանք՝ սեղանների եզրերին, մի քանիսը կանգնած էին պատի մոտ։ Սենյակում տիրում էր աշխույժ խառնաշփոթություն։

Արտեմ Գրիգորյանը ժամացույցին նայեց, ապա բարձրացրեց ձեռքը։ Աստիճանաբար աղմուկը մարեց։

— Ընկերներ, — սկսեց նա, — մեկնարկը տրված է։ Մեզ հետ կաշխատեն նաև տեղի դպրոցի աշակերտները։ Նրանք մեզ կօգնեն հնագիտական փորձերի ժամանակ։

Նա ներկայացրեց ուսանողներին։ Ամեն մեկը կանգնում էր, ասում իր անունը, մասնագիտությունը և կուրսը։ Ներկաների մեծ մասը պատմության ֆակուլտետի ուսանողներ էին, մի քանիսը՝ ճարտարապետության և քիմիայի։

Ապա խոսքը վերցրեց ավագ գիտաշխատող Նելլի Ավետիսյանը։ Նա ասաց, որ հետազոտությունները կկատարվեն հին ամրոցի տարածքում, որտեղ մինչ այդ երբեք լուրջ պեղումներ չեն եղել։

— Մենք չենք փնտրում գանձեր, — ասաց նա։ — Մեր նպատակն է հասկանալ, թե ինչպես էր ապրում այդ ամրոցի բնակչությունը, ինչ կերպ էին նրանք կառուցում իրենց տները, ինչ գործիքներ էին օգտագործում։

Նա նշեց, որ յուրաքանչյուր գտածո պետք է ճշտորեն գրանցվի՝ նշելով գտնվելու վայրը, խորությունը և հանգամանքները։ Ոչ մի առարկա չպետք է տեղից տեղ տեղափոխվի առանց գրանցման։

Ապա ելույթ ունեցավ ուսանողական խորհրդի նախագահ Դավիթ Մարտիրոսյանը։ Նա հայտնեց, որ ուսանողները կազմակերպել են հերթապահություն, և որ ամեն օր ճամբարում կմնան առնվազն երեք հոգի։ Նա կոչ արեց բոլորին պահպանել կարգապահություն և հարգել տեղի բնակիչների սովորությունները։

Հանդիպումից հետո ուսանողները սկսեցին բաժանվել խմբերի։ Ոմանք պետք է գնային ճամբարի տնտեսական մասը կազմակերպելու, ուրիշներ՝ հետազոտական հրապարակին մոտ գտնվող վրանները տեղադրելու։ Մինչև երեկո ամբողջ ճամբարը պետք է պատրաստ լիներ ընդունելու առաջին հերթի բնակիչներին։

Ամառային արշավախումբը տևելու էր երկու ամիս։ Այդ ընթացքում ուսանողները պետք է ոչ միայն աշխատեին, այլև ապրեին միասին, սովորեին միմյանց հետ համերաշխ լինել և հարգել տարբեր կարծիքները։ Շատերի համար դա առաջին լուրջ փորձն էր՝ դուրս գալ տնից և ինքնուրույն կազմակերպել իրենց կյանքը։

Երեկոյան, երբ ճամբարի կրակի շուրջ հավաքվեցին բոլորը, Արտեմ Գրիգորյանը ասաց, որ առաջին օրը միշտ ամենադժվարն է։ Հետո ամեն ինչ կդառնա ավելի հեշտ։ Ուսանողները ծիծաղեցին և սկսեցին երգել։ Ամառը սկսվել էր։

ՀԳՀՎՈՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Կենտրոն Ոստան-Հիմնի Ա. Տաղաւորանի նախագահութեամբ Ս. Ծ՚ոյեանցի և Ս. Ալեքսանեանի մասնակցութեամբ։

— Այսօր դէպ ի Բ. Տաղաւորանի ընթացքին ։—Կեցցէ՛ Վարդան Ա. Ամատունի։—Կեցցէ՛ Ղեւոնդ Ալիշան։—Կեցցէ՛ Ներսէս Շնորհալի։—Կեցցէ՛ Ներսէս Ա. Տէր-Մովսէսեան